

Kainuu.

E. A. TUNKELO julkaisi Virittäjässä v. 1918 (s. 119—) yksityiskoh-
 taisen tutkielman »Sanoista *Kainuu* ja *kaino*», jossa hän tuli siihen tulok-
 seen, että nimi *Kainuu* on voinut kehittyä alkuperäisestä *kainus* -asusta
 ja »että *kainus* alkuaan voi olla suomalaisperäinen *-us -ude* -tyyppinen
 johdannaissubstantiivi, joka on merkinnyt 'alavutta' ehkä ominaisuute-
 nakin, mutta ainakin myös alhaista maata keskeytymättömänä jaksena
 eli kollektiivisesti».

Kainu(u) -nimeä Tunkelo on verrannut aspiraatioloppuiseen *Keuru*
 sekä *Keurusselkä* -nimiin, jossa jälkimmäisessä alkuosan *s* voi olla joko
 vanha ja alkuperäinen tai nuori, aikaisemman loppu-*t:n* edustaja. Siinä-
 kään tapauksessa, että nimi aikaisemmin olisi ollut *-ut* -loppuinen, se

hänen käsityksensä mukaan »tuskin sittenkään olisi aivan alkuperäinen, sillä ainakin vähän tunnettaneen täältä päin varmoja *-ut*-loppuisia paikannimiä, vaan sana voisi olla analogisesti siirtynyt *-us*-loppuisten ryhmästä *-ut*-loppuisten joukkoon».

Tahtomatta kieltää, että näin »voisi olla», varsinkin jos niin pitäisi olla, ts. jos asetetaan päämääräksi osoittaa, että nimi alunperin on voinut olla *-us*-loppuinen. Mutta eri asia on, onko niin myös ollut tai onko todennäköistäkään, että niin on ollut. Omasta mielestäni todistelu ei tästä vakuuta. Kyllä kai sellainen järven nimi kuin *Keurusselkä* on siksi vanha, että täytyy olettaa jo yläsatakuntalaisten eränkävijöiden sen antaneen. Eiköhän niiltä laajoilta alueilta, joille tuo eränkävijäheimo entisaikaan levittäytyi, löytyisi joku määrä alkuperäisiä *-ut*-loppuisiakin! Ja vaikka se olisi ainoakin, niin eihän prof. Tunkelolla ole *-us*-loppuisistakaan »täältä päin» nähdäkseen muuta kuin yksi tapaus, Petäjäveden *Kintaus*. Ainakin mikäli nimi on yhdistettävä adjektiivin *keuru* 'krokt, curvum', jonka jo Ganander on tuntenut, se ominaisuutta ilmaisevana huonosti sopinee *Keurusselkään*, sillä mitään »käyrää» siinä tuskin voidaan havaita. Paremmin se tuntuisi soveltuvan *keuru*-sanan henkilöä merkinneeksi *-ut*-loppuiseksi deminutiiviksi merkityksestä 'versutus l. versipellis, verschlagen, listig' (Renvallin mukaan). Tämän vartalosta *Keuruu*-nimi olisi voinut irtautua.

Ei ole tarkoitukseni kuitenkaan tässä pitemmältä puuttua *Keuruu*-nimeen, sillä vaikka se alkuun olisikin ollut *-us*-loppuinen, niin ei *Kainuun* ole tarvinnut olla samaa tyyppiä niiden samannäköisyydestä huolimatta. Ne *Kainus*-asut, jotka tähän asti on osoitettu paikannimistöistämme, eivät ainakaan kaikki varmaan ole alkuperäisiä. Niinpä Uudenkirkon (Kalannin) *Kainun* kylästä joskus asiakirjoissa käytetty merkintä *Kainus* ei varmasti ole elävän kansankielen mukainen; kyllä nimi on alusta alkaen melko säännöllisesti kirjoitettu niin kuin se nykyäänkin lausutaan.¹ Samoin on muidenkin *Kainu*-nimien asiakirjamerkintöjen laita, todettavasti ainakin Eurajoen. Kansankielestä AIRILA on Tornion murteesta maininnut sekä asut *kainu* että *kainus* (Äännehist. tutkimus Tornion murteesta s. 117). Mutta kun viimeksi mainittu on mm. Kuusijärveltä ja Matarengista, siis Ruotsin puolelta, herää kysymys, eikö tämäkin ole tullut ruotsalaisten puheesta. Onhan Airilan karttaankin aivan näiden seutujen liepeiltä merkitty *Yli Kainus* ja *Kainuun väylän* suulta *Ala Kainus*, jotka tietysti ovat samoja *Kainuu*-nimiä kuin Suomen puolellakin. — Jäljelle jää todetuista *Kainus*-nimistä enää vain Tl. Lapin pitäjän *Kainussaari*. Mutta senkin alkuosa on voinut kehittyä aikaisemmasta **Kainut*-asusta kuten Tunkelo on osoittanut *Keurusselkä* nimen edeltäjänä voineen olla **Keurutselkä*-asun. Kun otetaan huomioon *n:n* taipumus assimiloitua *s:n* vieressä (vaikka ei yleensä tosin lounaismurteissa), luulisin myös mahdolliseksi, että nimi olisi aikaisemmin ollut **Kainunsaari* < **Kainuunsaari*, kuten Kalannissa ja monin paikoin Pohjanmaalla (ks. Historiallinen aikakauskirja 1948, s. 58). Täl-

¹ ARVO MERI Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet (lyhennettynä KPKN I) s. 46.

lainen assimilaatio näyttää tapahtuneen ainakin nimessä *Pernussalmi* (< *Pernunsalmi; vrt. *pernuçari* samassa salmessa) Uudenkaupungin pitäjän Lepäisillä.

Nykyisin todettavista *Kainus*-nimistä ei siis mielestäni ole ainoatakaan, jota edes joltisellakaan todennäköisyydellä olisi pidettävä alkuperäisenä asuna. Sen sijaan on eräs *Kainu*-nimi, jonka jokseenkin suurella varmuudella on katsottava kehittyneen aikaisemmasta *Kainut-asusta, nim. Askaisista. Tämä nimi on näet, niinkuin tiedetään, maa-kirjojen merkinnän mukaan, 1540—50-luvuilla ollut *Kainuva* ja siis näillä seuduin, kuten Tunkelokin mainitsee, ilmeisesti kuulunut *-ut -ude*-loppuisiin. Eikä tässä tarvitse olettaa mitään siirtymistä *-us*-loppuisien ryhmästä, sillä ainakaan »täältä päin» ei ole puutetta nimistä, jotka ovat tai ainakin jossain vaiheessa ovat olleet *-u(v)a*, mutta sitä ennen ilmeisesti *-dut*-loppuisia.

Tällaisista nimistä (joista ks. tarkemmin VKPKN I s. 120, 167, 190, II s. 104, 191 ja Vir. 1918 s. 123, alav. 3) mainittakoon *Nakkua* (sanasta *nakka*), *Orivo* (< *orjuva*, sanasta *orja*), *Pöytyä* (< *pöytä*), *Syttyä* (< ? *sytty*), *Vellua* (vrt. *Vella-mo*, *Vello*, *Vellu-kka*), *Velkua* (< *velka*), joita taitaa olla työläs etymologisesti selittää alkuaan *-us*-loppuisiksi mutta jotka selittyvät melko vaivattomasti *-ut -ude*-loppuisiksi deminutiiveiksi. — Vartalosta *Kainude*- on kehittynyt asu *Kainuu* ja lounaismurteissa *Kainu*, joka onkin kylän tai yks.-talon nimenä paitsi Askaisissa myös Kalannissa ja Eurajoella sekä talon nimenä Raumalla. Ensin mainitusta on jo 1513 merkitty myös sukunimi *Kainu* (kajino).

Jos *Kainu(u)* on alkuaan ollut *-ut -ude*-loppuinen deminutiivi, niin siihenpä romahtaakin yritys selittää sitä eräänlaiseksi »maastotermiksi»; kyllä sen on täytynyt olla luonteeltaan proprinen. Tämän aikakauskirjan palstoilla ei ole paikka tarkastella nimen levinneisyyttä, joka veisi laajoihin asutushistoriallisiin pohdiskeluihin; sitä onkin jo toisella taholla käsitelty ja arvattavasti tullaan edelleen tutkistelemaan. Sen verran olkoon tässä sanottu, että se kartta, jonka ARMAS LUUKKO on liittänyt Historiallisessa aikakauskirjassa v. 1948 julkaisemaansa tutkielmaan, s. 57, antaa liian yksipuolisen käsityksen *Kainu(u)*-nimien levinneisyydestä, siihen kun Pohjanmaalta on merkitty nuo nimet mahdollisimman tarkoin, mutta Lounais-Suomen osalta vain *Kainu*-nimiset vanhat kylät (tai yks.-talot), tosin yksi liikaa. Jos samaa periaatetta olisi noudatettu kauttaaltaan karttaa laadittaessa, niin olisipa Pohjanmaa jäänyt suhteellisen valkoiseksi, ellei sitten koko maakuntaa olisi kuvattu mustaksi »Kainuun» maaksi.

Olen samaa mieltä kuin Luukko ja KUSTAA VILKUNA siitä, että *Kainu(u)*-nimiset asumat ovat olleet yhteydessä samanalkuisten yhdysnimien ja niillä kutsuttujen paikkojen kanssa. Tähän näyttää ainakin Lounais-Suomessa viittaavan se seikka, että nämä viimeksi mainitut kaikki tuntemani ovat samojen vanhojen pitäjien alueelta kuin nuo asumatkin, vieläpä useimmat aivan toistensa läheltä. Niinpä Kalannin *kainusär* (< *kainunsaari) on Männäisillä, jonka vieressä *Kainun* yksinäistilakin sijaitsee. Rauman *Kainulahden* niitty on ollut Tarvonsaarella, aivan kaupungin liepeillä, jossa myös on *Kainun* talo. Eurajoen

Kainu sijaitsee *Kainun* varrella. Samaa pitäjää on alkuaan ollut myös Lappi, jonka Narvijärvässä juuri on ennen mainitsemani *Kainus-saari*, kuitenkin melko kaukana Eurajoen *Kainusta*.

Viimeksi mainittu tapaus kehottaa joltiseenkin varovaisuuteen päätösten teossa viimeksi käsittelemäni nimiryhmän aiheista. Herättää huomiota erittäinkin se, että useimmat tämännimisistä paikoista ovat olleet entisiä saaria, eräät ovat vielä nykyäänkin, eivät siis mitään »lakeuksien saaria». Olen laskenut, että tuntemistani *Kainu(u)-Kainus*-alkuisista yhdysnimistä kymmenessä perussanana on »saari», yhdessä »kari». En huomaa ainakaan Lounais-Suomen saaristosta juuri mitään sellaista, joka olisi saanut nimensä siitä tilasta tai sen omistajastakaan, jonka nautinta-alueisiin saari on kuulunut, tämän omistajasta kylläkin.

Nykyään tunnustettaneen yleisesti, että heimon- ja maakunnanmiemme selittely on tähän asti tuottanut vähän tuloksia. Vai uskooko monikaan enää, että *Suomi* on ollut 'suomaa', *Lappi* 'takamaa', *Häme* ehkä 'hämyyn maa' tai *Savo* 'savun maa' ja *Karjala* 'kari-ala'? On taidettu lähteä vääristä pmissistä, kun on oletettu, että ne muinaiset esi-isämme — niin yritteliäitä eränkävijöitä kuin tunnustetusti olivatkin — silloin kun he tänne rakentelivat uudismajojaan, tai vielä piiankaan sen jälkeen, jo olivat niin selvillä kokonaisten laajojen maakuntien maastosta tai muista luontaisista ominaisuuksista, että he sen perusteella antoivat niille nimiäkin. Kyllä kai kehitys kävi päinvastoin niin, että ensin sai nimensä itse asumus joko paikasta, kuten *Turku*, tai omistajasta, kuten vielä sata vuotta sitten Paikkarin talon tunnettua torppaa sanottiin *Lenruutiksi* ja monin paikoin asumusta vielä sanotaan samaksi kuin sen omistajaa. Tästä vähästä alusta ovat aikojen vierieissä laajentuneet »heimot» saaden useissa tapauksissa pitää »alkusiemensä» nimen, ja niin kai useimpien »maakuntienkin» nimet ovat syntyneet. Niin on tullut *Turusta Turunmaa* ja *Kalaisista* »ruotsittain» *Kaland*, niin myös käsitykseni mukaan *Kyröistä Kyrönmaa* ja *Kainuusta Kainuunmaa*, josta lyhennys *Kainuu*.

J. A. LOPMERI